

ÜNNEPI KÖTET PAPP KLÁRA 70. SZÜLETÉSNAJÁRA

SPECULUM HISTORIAE DEBRECENIENSE 35.
(A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete Kiadványai)

Sorozatszerkesztő:

PAPP KLÁRA

*Ünnepi kötet Papp Klára
70. születésnapjára*

Szerkesztette:

JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA, TÓTH ORSOLYA és BÁRÁNY ATTILA

Debrecen, 2022

KIADJA A DEBRECENI EGYETEM TÖRTÉNELMI INTÉZETE

A kötetet lektorálta:

HORN ILDIKÓ

intézetigazgató egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Történelmi Intézet

Technikai szerkesztő:

LOVAS ANETT CSILLA

A borítót tervezte

GYARMATI IMRE

A kötet kiadását támogatta:

a Debreceni Egyetem Történelmi Intézete,
a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája,
és a Debreceni Egyetem Tématerületi Kiválósági Program Lendület
„Magyarország a középkori Európában kutatócsoportja”

ISSN 2060-9213

ISBN 978-963-490-464-9

© Debreceni Egyetem Történelmi Intézete 2022

© Szerzők 2022

Nyomta a Kapitális Kft., Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOM

TABULA GRATULATORIA	10
OROSZ ISTVÁN: Papp Klára professzor köszöntése.....	13
IFJ. BARTA JÁNOS: Csáky birtokok Zemplén megyében a 18. század utolsó harmadában	19
BÁRÁNY ATTILA: Magyarország, Anglia és a Cambrai-i Liga (1508–1511)	41
BOGDÁNDI ZSOLT: A Czibak örökség és a Csákiak	69
BUZA JÁNOS: Cívisből lett végvári vitéz. Benke Pál útja Nagykőröstől Érsekújvárig	81
CSATÁRY GYÖRGY: II. Rákóczi Ferenc irathagyatéka Kárpátalján.....	97
DRASKÓCZY ISTVÁN: A selmecbányai Bányászati Akadémia diáksága 1770–1809	113
EGYED ÁKOS: Székelyföld az ostromállapot idején (1849–1854).....	137
EGYED EMESE: Udvarló levelek gróf széki Teleki Katához.....	147
FÜREDER BALÁZS: A bevezető fogások (levesek, előételek, halételek) szerepe a magyar asztali kultúrában a 19. század második felében a korabeli menülapok alapján	167
GÁLFI EMŐKE: Két fehérvári főbíró a Bethlen-korszakban: Debreceni Szabó János és Szatmári Sziójgyártó János	185
JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA: Adalék néhány székelyföldi birtokos karrierjéhez a Rákócziak udvartartásában (1630–1657).....	199
KÓNYA ANNAMÁRIA: Református papfeleségek az egyházi iratok tükrében	211
KÓNYA PÉTER: Sztropkó a 16. században.....	221
KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA: Városunk „díszei”. Nyíregyháza első díszpolgárai	233

OBORNI TERÉZ: <i>Novae constitutiones</i> – Izabella királyné uralkodói hatalmának törvényi keretei a keleti Magyar Királyságban (1556–1558)	255
OROSZ ISTVÁN: Limitált árak Debrecenben a 19. század első felében	273
PÁL JUDIT: Adalékok a „kihelyezett” miniszteri hivatalnokok életmódjához a dualizmus idején: két főispáni titkár karrierje	287
PÁLFFY GÉZA: Fordulópont vagy katalizátor? Az 1620. évi fehérhegyi csata és Magyarország.....	303
PAPP RITA: Debreceni „fassiók”, örökvallások a 17–18. század fordulóján	321
PAPP SÁNDOR: Készülődve az ináncsi találkozóra: Nagy András levele Homonnai Drugeth Bálintnak és a hajdúk előterjesztése (1607)	337
PÓSÁN LÁSZLÓ: A Német Lovagrend részvétele a török elleni háborúkban (16–18. század)	351
PÜSKI LEVENTE: A harcos legitimista politika útjai a Horthy-korszak második felében: Pallavicini György	377
SÍPOS GÁBOR: A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete és az Erdélyi Múzeum-Egyesület kapcsolatáról	393
TÓTH ORSOLYA: Pozsony és az Árpád-házi királyok Bél Mátyás <i>Notitia Hungariae novae</i> című munkájában.....	399
TÓZSA-RIGÓ ATTILA: A Partiumtól Morvaországig. Kelet-magyarországi kereskedők szerepe a nyugati irányú kereskedelemben a 16. század végén.....	409
TÖRÖK PÉTER: Kovács Jancsi titkos küldetése(i). Egy kém vallomása, avagy egy nagyotmondó fiú esete az igazsággal.....	427
ULRICH ATTILA: Egy testvérpár külön utakon.....	437
VERES TÜNDE: A kassai fürdős-chirurgus viszály	447
A kötet szerzői.....	465

BÁRÁNY ATTILA

MAGYARORSZÁG, ANGLIA ÉS A CAMBRAI-I LIGA (1508–1511)

Az angol-magyar kapcsolatok terén végzett korábbi kutatásaim során a 16. századi Magyar Királyság Anglia-irányú külpolitikáját is vizsgáltam. A Jagelló-kori magyar külpolitika megítélésében, annak árnyalásában segíthet nyugati külkapcsolataink kutatása. Ehhez járul hozzá jelen írás, amely a két királyságnak az európai hatalmi szintéren elfoglalt párhuzamos helyét vizsgálja. Először az 1270-es évekbeli angol és a magyar külpolitikai orientáció párhuzamos voltát tekintetem fő irányvonalnak. A 16. század elejének politikai konstellációjában több alkalommal is azonos oldalon állt a két ország. Sok esetben a birodalmi-francia-pápai viszonyok megítélése, a különböző ligákhoz való csatlakozás határozta meg a királyságok külpolitikai alapállását. Arra keresem a választ, hogy milyen szerepet játszott a Magyar Királyság és Anglia a 16. század első éveinek meghatározó összeütközésében.

1508-ban a Pápaság, Franciaország, a Német-Római Császárság és Aragónia szövetséget kötött Cambrai-ban Velence ellen. Magyarország és Anglia szerepe párhuzamos volt a konfliktus első szakaszában: ők voltak azok, akikre a Köztársaság számíthatott. Közösek voltak az érdekeik: nem kívánták, hogy a Habsburgok és a Valois-k felosszák egymás között Lombardiát és a *terra fermát*. A diplomáciai szintéren úgy ítélték meg, hogy Velence legyűréséhez e két hatalom megnyerésén át vezet az út, s ha őket is csatlakozásra bírják, új hatalmi helyzet állna elő. Ez volt azonban, amit sem VIII. Henrik, sem Ulászló nem akart. Anglia a saját érdekeit látta veszélyeztetve, ha az egyensúly potenciális fenntartójának, Velence letűnésével a francia grandeur egész Itáliát bekebelezheti. Magyarországnak szembe kellett néznie azzal, hogy egy, a régóta rendszeres segélypénzeket utaló Köztársaság elleni fellépés esetén a török természetszerűleg aktivizálódhat. A Birodalom egyre erősödött és más hadszíntereken terjeszkedett. Nem lehetett tudni mit hoz az oszmán trónöröklés, hiszen a békepárti II. Bajazid bármikor eltávozhatott az élők sorából. Fiai már évek óta harcot vívtak az utódlásért.¹ Félő volt,

¹ Lakatos Bálint: A tatai országgyűlés és diplomáciai háttere (1508–1510). In: *A diplomácia választóján. 500 éve volt Tatán országgyűlés*. Szerk. László János, Tata, 2010. 29–65. 30.

hogy egyetlen valós s a védelemért áldozni is hajlandó szövetségesét is elveszíti a Jagelló-kormányzat, hiszen a Liga Dalmácia visszaszerzésének mézesmadzagját is lebegtette. A magyar politikai vezetés tisztában volt azzal, hogy Dalmácia inkább nyűgöt jelentene, a töröktől való megvédése meghaladná a királyság erőforrásait. Senki sem akarhatta, hogy több száz kilométerrel és többtucatnyi erővel megnövekedjék a végvonal – ezt jelentette volna a velenceiek által fenntartott dalmát várak visszaszerzése. A Liga vezető hatalmai pedig éppen le akarták beszélni Magyarországot arról, hogy újra békét kössön a törökkel.² Cambrai szövetkezése ugyanis névlegesen az oszmánok ellen szólt – s a Köztársaság pedig éppen ennek a keresztes háború kerékkötője!³

AZ EURÓPAI DIPLOMÁCIAI HELYZET 1508-BAN

Már Cambrai előtt pattanásig feszültek az indulatok Miksa és Velence között. A császár meg is támadta a Köztársaságot, de kénytelen volt visszavonulni.⁴ A császár Velencét egyedül képtelen térdre kényszeríteni, s ennek érdekében Angliát és Magyarországot is a Köztársaság ellen akarta fordítani.⁵ Az 1508-as fegyverszünetben együtt sorolta fel szövetségesei között Angliát és Magyarországot.⁶ Cambrai-ben, igaz, csupán „megfigyelőként” ott voltak a Tudor követek is.⁷ Angliának az egyensúly fenntartása volt az érdeke. Mindig is Franciaországot tartotta legfőbb ellenfelének és szét akarta választani Aragóniai Ferdinándot, XII. Lajost

² Fodor Pál–Dávid Géza: Magyar–török béketárgyalások 1512–1514-ben. = *Történelmi Szemle*, 1994/3–4. 193–225. 199.

³ Györkös Attila: Francia–magyar diplomáciai kapcsolatok (1499–1529). = *Világtörténet*, 2021/4. 517–530. 517.

⁴ Hermann Wiesflecker: *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit. I–V.* München, 1971–86. IV. 15–18.; Pálosfalvi Tamás: Bajnai Both András és a szlavón bánság. Szlavónia, Európa és a törökök, 1504–1513. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. Neumann Tibor–Rác György, Bp.–Piliscsaba, 2009. 251–300. 262.

⁵ *Frankfurts Reichs-correspondenz 1376–1549. I–II.* Hrsg. Johann Janssen. Freiburg, 1863–72. II. n. 949.

⁶ Francesco Guicciardini: *Storia d'Italia. I–VI.* Bari, 1929–31. II. Lib. VII. cap. XIII. p. 241.

⁷ *Letters and Papers illustrative of the Reigns of Richard III and Henry VII. I–II.* Ed. James Gairdner. London, 1861–63. [a továbbiakban LP Henry VII] II. 365.; *Négociations diplomatiques entre la France et l'Autriche [...]* publiée par André Joseph Ghislain le Glay. I–II. Paris, 1845. [a továbbiakban Le Glay, Négociations] I. n. 65. p. 219.

és Miksát.⁸ VII. Henrik ezért Velence védelmében kívánt fellépni.⁹ Azon dolgozott, hogy Velence és a császár kiegyezzenek, s kifogja a szelet a francia király hálójából.¹⁰ A cambrai-i szerződésben Miksa és XII. Lajos Ulászlót és Angliát is csatlakozásra kívánták bírni, s úgy számoltak, hogy a két királyság a Liga mellé áll.¹¹ Azonban mindketten kivárára játszottak, és nem álltak volna tevőlegesen egy Velence-ellenes szövetség mögé.

Már Cambrai előtt Miksa is és XII. Lajos is megkereste II. Ulászlót egy Velence-ellenes összefogás tervével.¹² A császár követi felvetették Dalmácia visszaszerzésének a lehetőségét is. Tudunk arról is, hogy Magyarország 1507-ben követet küldött a Valois-khoz, illetve 1508 elején a Birodalomba.¹³ Lajos koronázására – 1508. június 4. – a birodalmi mellett francia követ is érkezett.¹⁴ Az általa hozott hírekből a Valois-uralkodó arra következtetett, hogy Ulászló hajlik a koalícióra. A cambrai-i szerződés említi is, hogy a francia király írt Magyarországot uralkodójának, hogy álljon hadba a velenceiek ellen.¹⁵ Velencével nem volt zökkenőmentes a kapcsolat: két, az 1504-es egyezség szerint évente járó hadisegély aktuális részletének kifizetését sürgető követség érkezett a Signoriá-

⁸ *Lettres du Roy Louis XII et du Cardinal G. d'Amboise. I–IV.* par J. Godefroy. Bruxelles, 1712. [a továbbiakban Amboise] I. 124–30.; *Calendar of Letters, Despatches and State Papers relating to the Negotiations between England and Spain. I–III/1., Supplement I–II. 1485–1526.* Ed. G. A. Bergenroth–Pascual de Gayangos. London, 1862–73. [a továbbiakban CSP Spain] I. n. 600.; LP Henry VII, II. 365–67.

⁹ J. M. Currin: English international relations 1485–1509: Continuities amidst Change. In: *Tudor England and its Neighbours.* Ed. Susan Doran–Glenn Richardson, Basingstoke, 2005. 14–43. 27.

¹⁰ Currin 2005. 27.; *Calendar to the English Affairs, existing in the Archives and Collections of Venice and in other Libraries of Northern Italy. I–III. 1202–1526.* Ed. Rawdon Brown, London, 1864–69. [a továbbiakban Cal. Ven.] I. n. 915–16., 918–23., 926–30., 936., 941.

¹¹ „[...] deux parties ont nommez pour leurs amys et confederez [...] le pape et les roys d'Angleterre, d'Ongrie”: Le Glay, Négociations, I. n. 69. p. 225.

¹² Wiesflecker 1971–1986. IV. 24., 157.; Lakatos 2010. 30.; Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár [a továbbiakban DL] 46 862.

¹³ Lakatos Bálint: A király diplomatái. II. rész. Adattár. = *Történelmi Szemle*, 2020/2. 281–362. 89., 90. sz.

¹⁴ Louis d'Hallewin / Ludovicus Helianus. Lakatos 2010. 33.; Uó.: Haag, Mrales, Cuspinianus és Helianus. A német és francia követek tárgyalásai a magyar elittel az 1510-es tatai országgyűlés idején. = *Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei*, 2011/223–238. 225.; E. Kovács Péter: Magyar-francia diplomáciai kapcsolatok a 16. század elején. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére.* Szerk. Krász Lilla–Oborni Teréz, Bp., 2008. 171–186. 177.; Györköss 2021. 521.

¹⁵ „[...] roy de France, envoyent et escrivent [...] au roy de Hongrie, pour l'esmouvoir, attirer et induyre qu'il se vueille adjoindre en ceste ligue [...] pour le recouvrement de ce que lesdits Veneciens luy [...] occupent induement, et afin qu'il se prepare á leur fere guerre environ ledit premier jour d'avril.” Le Glay, Négociations, I. n. 70. pp. 237–43. 241., 243.; Amboise, I. 136.

hoz 1508-ban, de sok kézzelfogható eredménnyel nem jártak, legfeljebb szóbeli ígéretet kaptak.¹⁶

A koalíciós felek Anglia csatlakozásában is reménykedtek. Azzal is megbízták, hogy a felek között járjon el az esetleges vitás kérdésekben.¹⁷ A Tudorok és a Habsburgok viszonya baráti volt ebben az évtizedben.¹⁸ A Rózsák Háborúját már kiheverő Angliának „több pénze volt, mint az összes keresztény fejedelemnek együttvéve”.¹⁹ Kölcsönökkel is képesek voltak segíteni a pénzbeli gondokkal küszködő Miksát.²⁰ VII. Henrik azonban élete végéig a Köztársaság pártján állott, s semmi esetre sem kívánta a Valois-kat erősíteni. Halálos ágyán érte a lesújtó hír, hogy 1509 áprilisában XII. Lajos elindult Velence ellen. A velencei követ szerint írt Miksának, hogy próbáljon meg hatni a franciákra, hogy kössenek békét Velencével. Mi több, Anglia befogadta a francia kikötőkben horgonyzó, vagy francia vizeken hajózó velencei hajókat.²¹ VII. Henrik „öröksége” a Habsburgokkal való jó viszony volt. A király megérezte az itáliai sikerektől megerősödött Franciaország potenciáljának növekedését, egyensúlyi politikára törekedett, s még inkább Miksa felé hajlott. A leendő V. Károlyt eljegyezte leányával, Máriával. Várható volt azonban, hogy sokkal „forróbb fejű” fia, a hadi sikerekre éhes ifjú VIII. Henrik nem fogja tétlenül nézni, hogy XII. Lajos újabb babérokat arasson le Itáliában.

¹⁶ Lakatos 2020. [92.] 96.; sz.; Lakatos Bálint: A király diplomatái. I. rész. Követek és követségek a Jagelló-korban (1490–1526). Kutatási vázlat. = *Történelmi Szemle*, 2019/4. 593–616. 613.; Kubinyi András: Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526). In: *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Szerk. Zombori István. Bp., 1996. 119–134. 124.; *A veszprémi püspökség római oklevéltára*. Monumenta Romana Episcopatus Vespriensis. 1103–1526. Közrebocsátja Fraknói Vilmos–Lukcsics József. I–IV. Bp., 1896–1907. [a továbbiakban Mon. Vesp.] IV. n. 146.; Csulai Móré Fülöp királyi titkár, egri prépost 1508-tól 1510-ig volt Velencében. Fedeles Tamás: Egy Jagelló-kori humanista pályaképe. Csulai Móré Fülöp (1476/1477–1526). = *Levéltári Közlemények*, 2007/2. 35–84. 60.

¹⁷ „[...] accordé que [...] les roys d’Angleterre [...] soient conservateurs et pleisges de ceste presente paix [...] et de tout leur povoir assistent celle des parties qui l’observera”: Le Glay, Négociations, I. n. 69. p. 235.

¹⁸ Thomas Rymer: *Foedera, conventiones, literae, et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliae. I–XX*. London, 1704–35. [a továbbiakban *Foedera*] XIII. 171., 212., 230., 236.

¹⁹ Cal. Ven. I. n. 942.

²⁰ *Foedera*, XIII. 234.

²¹ *I diarii di Marino Sanuto. Diarii 1496–1533*. per cura di Rinaldo Fulin–Federico Stefani–Niccolò Barozzi–Guglielmo Berchet–Marco Allegri. I–LVIII. Venezia. 1879–1902. [a továbbiakban Sanuto] VIII. 281.; *Letters and Papers Foreign and Domestic of the Reign of Henry VIII. I–XXI. I/1–2: Appendix., Addenda I–II*. Ed. J. S. Brewer–James Gairdner–R. H. Brodie, London, 1867–1932. [a továbbiakban LP] I/1. n. 5.; Sanuto, VIII. 281.

A CAMBRAI-LIGA ÉS MAGYARORSZÁG

A Liga rögvest 1509 elején követeket menesztett Ulászlóhoz.²² A mindenható miniszter, Georges d’Amboise roueni érsek, bíboros Bakóc Tamásnak is írt.²³ A királyt folyamatosan szövetségi ajánlatokkal ostromolták.²⁴ Fraknói szerint 1509 tavaszán három ízben járt császári és egyszer francia követség a Csehországban időző királynál.²⁵ Ezekről a követségekről bővebbet nem tudunk, de gyaníthatjuk, hogy Ulászló egyelőre elzárkózott, hiszen az áprilisban megnyíló wormsi birodalmi gyűlésben a rendek nem támogatták a császár itáliai hadjáratát, köztük a cseh választó Jagelló uralkodó sem.²⁶ A franciák Velence felett aratott agnadellói győzelme (május 14.) után újabb császári követség érkezett Prágába.²⁷ Az ütközet híre június 6-án már ismert volt Kanizsai György horvát-dalmát-szlavón bán előtt is, s a magyar kormányzat jólétesültségét mutatja, hogy Kanizsai arról is tudott, hogy spanyol csapatok is harcoltak Velence ellen Itáliában.²⁸ A királyt egyidejűleg a pápa is csatlakozásra buzdította. A Liga fejei azzal érveltek, hogy Velence legyőzésével megindulhatnak a koalíciós seregek a török ellen.²⁹ Egyelőre azonban Ulászló nem kötelezte el magát. A velenceiek sem tétlenkedtek, Vincenzo Guidoto titkár megpróbálta foggal-körömmel fenntartani a magyar szövetséget.³⁰ Azt is kérelmezte, hogy az ország területén katonákat toborozhasson.³¹ Jóllehet voltak kormányzati erők, mint Perényi Imre nádor – a király távollétében helytartó –, akik a Velence elleni fellépést szorgalmazták, olyannyira nem volt még biztos az ország belépése a Ligába, hogy a Signoria képviselője 1509. május eleji jelentésében azt is felvethette, hogy Magyarország a Köztársaság segítségére is

²² Fraknói Vilmos: Magyarország és a cambrayi liga, 1509–1511. 1–4. közl. = *Századok*, 1882/3: 177–201.; 5/366–387.; 9/705–727.; 10/793–811., 178.

²³ E. Kovács 2008. 177.; Fraknói 1882. 184.

²⁴ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény [a továbbiakban DF] 245 688., C. Tóth N.: Az út Tatáig. Országgyűlések 1510-ben. In. *A diplomácia válaszutján*, 9–28., 11.

²⁵ Fraknói 1882. 178. Ulászló Csehországban: 1509. jan.-1510. márc. 21.: C. Tóth Norbert: *A magyar királyság nádora. A nádori és helytartói intézmény története (1342–1562)*. Bp., 2020. 209–210.

²⁶ Wiesflecker 1971–1986. IV. 259–264.; Frankfurts Reichs-correspondenz, II. 748–779.

²⁷ C. Tóth 2010. 12.

²⁸ DL 25 516.

²⁹ Lakatos 2010. 31.; Wenzel Gusztáv: Marino Sanuto Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai. 1–3. közl. = *Magyar Történelmi Tár*, 1869/2/14: 1–282.; 1877/12/24: 3–300.; 1878/13/25: 3–390. itt 1877. 158.; Pálosfalvi 2009. 268.

³⁰ Lakatos 2010. 32.; Balogh István: *Velencei diplomaták Magyarországról, 1500–1526*. Szeged 1929. LXIX. sz.

³¹ Pálosfalvi 2009. 262.; Fraknói 1882. 182., 199.; 376.

jöhetne.³² Az ország vezetőinek tisztában kellett lenniük azzal, mekkora veszéllyel jár, ha Velencét elidegenítik, és megtámadják Dalmáciát. Ez esetben joggal tarthattak attól, hogy a Köztársaság „átengedi” a térséget a töröknek.³³ A Liga követei ezzel szemben azzal próbálták nyomás alá helyezni a magyar kormányzatot, hogy ha a magyarok nem támadják meg Dalmáciát, az úgylis a török hatalmába kerül, és mindörökre elveszik.³⁴

A CAMBRAI-I LIGA ÉS ANGLIA

Hasonló koreográfia zajlott le Anglia tekintetében is. 1509 elején Ferdinánd aragón király megpróbálta kieroszakolni, hogy kössék meg VIII. Henrik és Aragóniai Katalin házasságát – ugyanis több éve csupán jegyesek voltak.³⁵ A pápa 1509 áprilisában sürgette az angol követet, adjon hírt, mi királya álláspontja.³⁶ A francia király sem örült volna, ha megindul Velence ellen, s a hátában, Velencét támogatandó, angol erők támadnak országára. Egyikük sem kapott azonban választ. VIII. Henrik egyelőre az apja által kiépített úton haladt, de nem újíttotta meg a szerződést húga és Habsburg Károly eljegyzéséről,³⁷ pedig még maga az Itáliában hadakozó Miksa is írt Ferdinándnak e tárgyban.³⁸ Csupán egy semmitmondó szándéknyilatkozatot tett. Itt már olvasnia kellett a sorok között, hogy Anglia nem a Liga pártján áll, hanem távolodik a Birodalom érdekeitől. Ez utóbbi azt is jelentette, hogy ha a franciák „étvágya” annyira megnő, hogy a pénzügyi gondokkal küzdő császár nem tud határt szabni „mohóságuknak” Itáliában, immár Angliára sem számíthat.

Velence minden követ megmozgatott, hogy megtartsa szövetségében az angol királyt. Az udvari káplánon, Pietro Carmelianón keresztül „üzente” a nagybeteg VII. Henriknek, hogy vesse eszébe, a Köztársaság „a kereszténység egyedüli védőpajzsa és mindig szeretettel volt a király iránt”.³⁹ Halálos ágyáról Henrik

³² Wenzel 1877. 157.; Fraknoi 1882. 181., 183

³³ Fraknoi 1882. 185.

³⁴ C. Tóth 2010. 15.

³⁵ British Library [a továbbiakban BL] Cotton MS Vespasian C. I f. 36.; The National Archives [a továbbiakban TNA] Exchequer Treasury of Receipt: Diplomatic Documents [E] 30/726.; CSP Spain, II. n. 3–4.; LP I/1. n. 4–5., 21–22.

³⁶ BL Cotton MS Cleopatra E III f. 81.; LP I/1. n. 9.

³⁷ TNA Chancery Treaty Rolls, French Roll C 76/192. m 2.; Foedera, XIII. 259.; BL Add. MS 48000 (Yelverton MS 1) 30. f. 275–281b.

³⁸ *Correspondance de l'Empereur Maximilien Ier et de Marguerite d'Autriche ... de 1507 à 1519*, publiée par A. J. Ghislain le Glay. I–II. Paris, 1839. [a továbbiakban Le Glay, Correspondance] I. n. 120. p. 145.

³⁹ Cal. Ven. I. n. 915., 919.

úgy válaszolt, hogy mindent megtesz békéért.⁴⁰ Andrea Badoer követ arra is figyelmeztette, hogy Franciaország a teljes Itália előzönlésére törekszik, beleértve a pápaságot is – ami fontos érv lesz a Magyarországgal folytatott tárgyalásokon is. A tiarát Amboise bíboros akarja megszerezni, XII. Lajos a „világ királya akar lenni”.⁴¹ Ez utóbbival a császárra is hatni kívántak. A Köztársaság azzal is próbálkozott, hogy leválassza Miksát a francia szövetségesétől. 200 ezer rajnai forintot ajánlott, s azt, hogy teljes haderejével segédkezik a császárnak Milánó elfoglalásában, ha felbontja egyezségét XII. Lajossal.⁴² VII. Henrik még az utolsó órájában is levelet írt a francia királynak és a császárnak, álljanak el a háborútól.⁴³ A király, mondhatni, a legrosszabbkor halt meg, amikor Liga megindult Velence ellen.⁴⁴ A Serenissima egyedül a Jagellókban bízhatott, ezért újabb követséget indított Ulászlóhoz 1509 május végén.

MAGYARORSZÁG, ANGLIA ÉS A LIGA HÁBORÚI

Agnadello felborította Európa rendjét. A franciák tönkrementek a velenceieket egészen Bresciáig hatoltak előre.⁴⁵ Vicenza, Padova és Verona megnyitotta kapuit a császáriak előtt.⁴⁶ A Signoria megmaradt erői szinte Szent Márk városáig hátráltak. A birodalmi angol követ arról tudósított, hogy Velence elveszítette szinte a teljes *terra fermát*.⁴⁷ A pápa délről tört előre, és elfoglalta Ravennát. A Liga az ifjú angol királyt arról akarta meggyőzni, hogy még mindig veszélyes Velence túlsúlya: nem maradhatott potenciális erő, aki a Köztársaság mellé állhat. II. Gyula és maga XII. Lajos is Anglia csatlakozását kívánta.⁴⁸ A Valois-uralkodónak megvolt erre az oka: úgy értesült, hogy az új király kész megtámadni a francia királyságot, hajóhadat állít fel, amihez a Signoria fel is ajánlotta a szigetország kikötőiben a francia blokádnak veszteglő gályáit.⁴⁹ Velence valóban minden erejével azon volt, hogy megnyerje magának Angliát. A londoni követ figyelmeztette VIII. Henriket, hogy Franciaország hatalma minden eddiginél jobban megnövekedett,

⁴⁰ Cal. Ven. I. n. 918.

⁴¹ Sanuto, VIII. 17.; Cal. Ven. I. n. 922., 944.

⁴² Cal. Ven. I. n. 923.; 928.

⁴³ Sanuto, VIII. 110., 219.; Cal. Ven. I. n. 939., 945.

⁴⁴ Sanuto, VIII. 63., 113.; Cal. Ven. I. n. 933., 940.

⁴⁵ Cal. Ven. I. n. 944.

⁴⁶ Wiesflecker 1971–1986. IV. 47.

⁴⁷ LP I/1. n. 83.

⁴⁸ LP I/1. n. 8., 11.

⁴⁹ Sanuto, VIII. 182.; Cal. Ven. II. n. 16.

ami veszélyt jelenthet Angliára is.⁵⁰ 1509 folyamán a Signoria lázasan próbálta rávenni az angol kormányzatot, nyújtsanak segítséget, ne engedjék, hogy „a Köztársaság semmivé legyen”, mert Franciaország királya nem fog megállni, nem nyugszik, amíg „egész Itália”, mi több, „az egész világ” ura nem lesz.⁵¹ Velence a pápát és a császárt is az angol királyon keresztül kísérelte meg visszatartani. Henrik magatartását jól jelzi, hogy már a kiközösítő bullát sem engedte kihirdettni.⁵² Augusztus végén, amikor a terra fermán igazán kritikussá vált a helyzet, a velencei követ egészen odáig ment, hogy arra kérte a királyt, támadja hátba a franciákat ő maga.⁵³

A harcra éhes ifjú uralkodó akár rögvest hadba szállt volna.⁵⁴ Egy lovagi tornán megszegyenítette a francia követet – nem maradt neki üres szék, s állva kellett maradnia.⁵⁵ Henrik fel is vázolt egy tervet Aragóniai Ferdinándnak, hogy közösen indítsanak hadat a franciák ellen.⁵⁶ Egyelőre azonban apja tekintélyes tanácsadói még képesek voltak befolyással lenni VIII. Henrikre. Apja úgy látta, hogy egyedül a Köztársaság képes meggátolni Franciaország Mediterráneum-beli előretörését, ezért is hagyta fiára azt „örökül”, hogy ápolja a Velencével való barátságot. Azt azonban sosem vállalta volna, hogy háborúba bonyolódjék a kontinensen. Leonardo Loredan doge ugyan úgy fogalmazott, „sosem felejtjük el” Anglia támogatását, de a király hirtelen felbuzdulását követően a kormányzat mégiscsak a kivárára játszott.⁵⁷

Miksa és a pápa 1509 nyarán lázasan buzdították II. Ulászlót a csatlakozásra. 1509 június végén, miközben zajlottak a hadi események a terra fermán, a Signoria követei azt jelentették, hogy a Liga Anglia és Magyarország együttes bevonásán ügködik.⁵⁸ A velencei titkár próbált hatni a magyar kormányzatra – a király Csehországban volt – de nem sok jóra számíthatott, hiszen az urak „a Köztársasággal szemben állnak, különösen a nádor”. A pápa pedig mindent megtett,

⁵⁰ LP I/1. n. 53, Cal. Ven. II. n. 2.

⁵¹ Cal. Ven. II. n. 8–9.; CSP Spain, II. n. 31.

⁵² Cal. Ven. II. n. 5; Sanuto, VIII. 306.

⁵³ Cal. Ven. II. n. 10.; „[...] come debbi andar dal re et dirli come vanno le cosse, et debbi romper a Franza, e si 'l vol liga o ajuto di la Signoria e l'armada, se li offerisse”. Sanuto, IX. 106.; LP I/1. n. 154.

⁵⁴ Sanuto, VIII. 169., 213.; Cal. Ven. I. n. 943.

⁵⁵ LP I/1. n. 156.; Cal. Ven. II. n. 11.

⁵⁶ LP I/1 n. 162.

⁵⁷ TNA E 30/722.; E 30/731; Foedera, XIII. 294.; Cal. Ven. II. n. 24.; LP I/1. n. 278.

⁵⁸ LP I/1. n. 90., Cal. Ven. II. n. 6.

hogy Velence ellen fordítsa a királyt, aki egyelőre nem is fogadta a Serenissima követének leveleit.⁵⁹

1507 óta tartott egy konfliktus a leváltott s pozícióját visszaadni nem hajlandó horvát-szlavón bán, Bajnai Bot(h) András és Perényi nádor között. A bán Velencéhez húzott, s még arra is hajlandó lett volna, hogy a bánság várait a Köztársaságnak adja át.⁶⁰ Az itáliai hadműveletek idején, 1509 tavaszán Both felajánlkozott Velencének. Néhány híve, akik korábban közel álltak hozzá, hadba is álltak a Liga erői ellen.⁶¹ Bonyolította a helyzetet, hogy Both Velence ellenében a Ligának is, egészen pontosan Miksának is felajánlkozott 1509 áprilisában.⁶² Az agnadellói vereséget követően csakugyan Miksa zsoldjába szegődött és dúlni kezdte a velencei területeket. Ezzel, ha nem is Magyarország, hanem egy „önjáró báró” belépett a Cambrai-i Ligába.⁶³ A taktikai kivárára építő magyar kormánynak nagy gondot okozott Both saját szakállára történő akciója, mi több, ő ketős játékot játszva még Velence felé is folyamatosan puhatólózott.⁶⁴

Azonban az 1509. év folyamán VIII. Henrik legfeljebb diplomáciai eszközöket vetett be. Mérsékletre intette a francia királyt Velencével szemben, kérte Miksa és Aragóniai Ferdinánd közbenjárását a békéért, majd a pápát kísérelte meg rávenni, hogy oldja fel a kiközösítő bullát.⁶⁵ Nyomatékosan közölte a szentatyával, „csakúgy lép szövetségre bárkivel is, ha abban Velence is benne van”.⁶⁶ Állandó követet küldött Rómába, Christopher Bainbridge yorki érseket, aki az Itáliát elárasztó francia veszedelemről suttogott II. Gyula fülébe.⁶⁷ A király velencei követ előtt kijelentette, ő „Franciaország ellensége”, „a francia követet igen kevésbé kedveli”, de igen nagy barátsággal viseltetik Velence iránt.⁶⁸ Olyan hírek is szárnyra kaptak, hogy kiutasította a francia követet.⁶⁹ A velencei követek arra figyelmeztették Henriket, hogy véglegesen elszigetelődik, mivel Magyarországot is azzal ostromolják, hogy mondja fel velencei szövetségét: „a magyar királyt a pápa arra ösztökéli, hogy támadja meg a Signoria területeit, nincs más

⁵⁹ Sanuto, IX. 99.; Wenzel 1877. 159.

⁶⁰ Pálosfalvi 2009. 260.; Wenzel 1877. 150.; C. Tóth 2010. 9.

⁶¹ Wenzel 1877. 156–157.; Pálosfalvi 2009. 266.

⁶² DL 68 152. Pálosfalvi 2009. 267.

⁶³ Wenzel 1877. 157–158.; Pálosfalvi 2009. 269.

⁶⁴ Pálosfalvi 2009. 270. Wenzel 1877. 158.

⁶⁵ Cal. Ven. II. n. 17., 22., 39.; CSP Spain, II. n. 23., 25., 26.

⁶⁶ Cal. Ven. II. n. 39. 40.

⁶⁷ D. S. Chambers: *Cardinal Bainbridge in the court of Rome, 1509 to 1514*. Oxford, 1965. 22.; LP I/1. n. 262.

⁶⁸ Sanuto. IX. 163.; Cal. Ven. II. n. 13., 14.

⁶⁹ Cal. Ven. II. n. 18.

keresztény fejedelem, akiben bízhatnának”.⁷⁰ Egyelőre azonban Anglia kivárt.⁷¹ A katonai helyzet azonban Henriket – s a már mögötte álló Thomas Wolsey tehetőségét – igazolta. Még évekig részt vett a politika irányításában a VII. Henriktől „örökölt” garnitúra, de a király egyre inkább a francia háborút pártoló lincolni esperesre hallgatott, akit a Titkos Tanács tagjává is megtett. Hiába vette Miksa ostrom alá a francia erőkkkel közösen Padovát 1509 augusztusában, vissza kellett vonulniuk.⁷² Sőt, a velenceiek ellentámadásba mentek át és területeket foglaltak vissza. Novemberben a pápai erőkre is vereségeket mértek. A Liga tétre kifulladás. VIII. Henrik örömmel fogadta a velencei sikerek hírért és úgy tűnt, küszöbön áll a belépése a konfliktusba.⁷³ Decemberben kijelentette, hadat indít Franciaország ellen, januárra hadbaszállást rendelt el és 100 ágyút öntetett.⁷⁴ A Köztársaság azzal buzdította Henriket, hogy „olyan nagy dicsőséget szerezhet országának, mint soha más uralkodó”.⁷⁵ S azért, hogy elidegenítsék a pápát és a császárt Franciaországtól, Rómában már együtt dolgozott Bainbridge a Serenissima követeivel.⁷⁶

Amikor ellentét támadt Miksa és Lajos között, s a francia király el is távozott a harcterről,⁷⁷ az éles eszű Aragóniai Ferdinánd már azzal környékezte meg az angol uralkodót, hogy az itáliai francia katonai túlsúlytól idegenkedő Miksával együtt bevonja immár egy titkos, Velencét támogató szerződésbe.⁷⁸ Henrik pozitív választ adott, amiben azt is kifejtette, hogy „ha Velencét elpusztítják, senki sem tud majd ellenállni” Franciaország ambícióinak, és Aragónia is veszélybe kerül.⁷⁹ Henrik Miksa felé is nyitott: „jóllehet a római király nem viselkedett mindig bölcsen”, Spanyolország és Anglia egy közös szövetséget köthetne vele. Az angol kormányzat is megkezdte az itáliai kudarcok miatt kiábrándult császár leválasztását XII. Lajostól: egy külön, angol-aragón-birodalmi szövetség tervét ajánlotta,⁸⁰ amitől II. Gyula sem idegenkedett.⁸¹ Attól is tartott minden fél, hogy

⁷⁰ Cal. Ven. II. n. 12.

⁷¹ Cal. Ven. II. n. 2., 9., 10., 12., 17.

⁷² Cal. Ven. II. n. 15.; LP I/1. n. 192.; Wiesflecker 1971–1986. IV. 57–58.

⁷³ LP I/1. n. 264.

⁷⁴ Sanuto, IX. 506.; Cal. Ven. II. n. 22.; LP I/1. n. 205., 230., 264., 287., 324–25.; BL Cotton MS Galba B III f. 3–4.

⁷⁵ Cal. Ven. II. n. 24.; LP I/1. n. 209., 278.

⁷⁶ Cal. Ven. II. n. 45.; LP I/1. n. 262., 286., 383.

⁷⁷ Sanuto, IX. 80.; Cal. Ven. II. n. 8.

⁷⁸ BL Egerton MS 616 f. 35., 43.; Cotton MS Galba B. III f. 4–5.; CSP Spain, II. n. 22., 27.; LP I/1. n. 119., 167. 325.

⁷⁹ CSP Spain, II. n. 23.

⁸⁰ BL Add. MS 21404. f 10.; LP I/1. n. 83–84.;

⁸¹ LP I/1. n. 345.

a francia király ráteszi a kezét Nápolyra is.⁸² Velence is közeledett Aragónia és a Birodalom felé, az angol udvart használva ki közvetítőként. Kész volt Miksa egyes területi igényeit elismeri.⁸³ 1509 végére formálódni látszott egy birodalmi-aragón-pápai-angol kiegyezés. A Signoria nem szigetelődött el. A Ligának sem Angliát, sem Magyarországot nem sikerült bevonnia. Az év végén útnak indult Angliába Miksa követe.⁸⁴ A pápa is Anglia felé tekintett.⁸⁵ Úgy remélték, maga a szövetség már arra fogja készíteni Franciaországot, hogy felhagyjon a Velence elleni háborúval.⁸⁶

Eközben Magyarország óvatosan figyelte a fejleményeket. A kormányzat Velencét sem kívánta elidegeníteni, de nem adhattak konkrét választ a Ligába való belépéssel a Jagellókat ostromló francia és birodalmi követeknek sem. Egyelőre a kivárás talajára helyezkedtek, ezért is várhatták olyan sokáig a velencei követet, Pietro Pasqualigót a határon.⁸⁷ 1509-ben nem lehetett tudni, lesz-e újabb hadjárat, vagy a Liga végképp kifulladásra kerül, s ha így van, az ország nem áldozhatja fel értékes velencei szövetségét. Rómára, Aragóniára és Angliára tekintettek, ott zajlottak ugyanis a meghatározó tárgyalások, ahol kiderülhet, egyedül marad-e Franciaország vagy sem? Egyelőre a magyar király annyit tett, hogy 1509 júliusára összehívta a királyi tanácsot, hogy vitassák meg egy Dalmácia elleni hadjárat elvi lehetőségét, de nem tért haza Prágából.⁸⁸ Ezzel is időt nyert. Egy magyar követ járt a pápánál 1509 októberében, s II. Gyula az iránt érdeklődött, vállalja-e a király a Dalmácia elleni háborút.⁸⁹ Tudunk arról is, hogy Aragóniában is járt egy követ ez évben, s csak 1510-re ért vissza.⁹⁰ A tanács csak 1509 augusztusára ült össze, amikor már tudták, az agnadellói győzelem nem kényszerítette térdre Velencét. Perényi helytartó a Ligába történő belépés egyik fő szószólója volt Szatmári György pécsi püspök, kancellár mellett. Velence oldalán Bakóc Tamás érsek állt.⁹¹ A háborús „párt” és a Velence-párti érdekcsoport nem tudott megállapodni. Miksával szemben is voltak fenntartásaik: az országgyűlés 1508-ban kiadatott egy kötelezvényt Ulászlóval, hogy mivel Miksa szándékai „gyanúsak”, meg kell

⁸² BL Cotton MS Vespasian C. I 45.; LP I/1. n. 329

⁸³ CSP Spain, II. n. 25.

⁸⁴ LP I/1. n. 266.; Le Glay, *Négociations*, I. n. 81. p. 292.

⁸⁵ Le Glay, *Négociations*, I. n. 79. p. 276.; Cal. Ven. II. n. 54.; LP I/1. n. 413., 418., 493.

⁸⁶ CSP Spain, II. n. 27.

⁸⁷ Lakatos 2010. 32.

⁸⁸ Fraknoi 1882. 183.; C. Tóth 2020. 213.

⁸⁹ Sanuto, IX. 296.

⁹⁰ Dávid Géza–Lakatos Bálint: Felix Petancius és a török szultánokról készített első európai családfa. = *Keletkutatás*, 2020/Tavaszi. 47–88. 52.

⁹¹ C. Tóth 2020. 214.

ígérnie, hogy fiát nem fogja a kezébe adni.⁹² A gyűlésen megjelentek a francia király, a császár és a pápa követei is, mindhiába.⁹³ Mindenkinek megfelelt az a megoldás, hogy a döntéshez hazahívják Ulászlót.⁹⁴ Nem siették el: a király csak 1510 márciusára hívott össze országgyűlést, valamint követeket menesztettek a francia, a spanyol, a német uralkodóhoz, illetve a pápához, hogy megtudakolják, a Liga végső célja tényleg az oszmánok elleni háború-e.⁹⁵ Ez is csak az időhúzásnak kedvezett. A Ligának, kénytelen-kelletlen, várnia kellett.

Magyarországnak arra is fel kellett készülnie, hogy Velence vereséget szenved, éppen ezért elviekben egy 6000 fős sereg felállítását határozták el, hogy készen álljanak Dalmácia megszállására.⁹⁶ Az ország azonban nem bírt akkora anyagi erővel, hogy a tengerparti erődöket a siker bármilyen esélyével ostrom alá tudta volna venni. Voltak ugyan egyes horvát bárók, akik sereget szerveztek, hogy „bevonuljanak Zára és Nona területére”, ha Padova elesne az ősz folyamán,⁹⁷ se senki nem gondolhatta komolyan egy-egy velencei vár ostromát. A kormányzat eleve reménytelennek ítéltetett egy Dalmácia elleni fellépést, hiszen a török rögtön becsapott horvát területekre és Bihácson ütött rajta.⁹⁸ Velence ellenfelei, azaz a ligához való csatlakozást sürgetők Szatmári György püspök székhelyére, Pécsre szerveztek gyűlést, ahol a hangadó a püspök mellett ismét Perényi helytartó volt. A novemberi pécsi tanácsülésre azonban már nekik is tisztában kellett lenniük azzal, hogy a Liga offenzívája kifulladt, Aragónia kilépett, a pápa készül kilépni.⁹⁹ Szatmári és Perényi nádor is le kellett tegyen a dalmáciai tervekről, legfeljebb azt a látszatot igyekeztek sugallni, hogy az ország háborúra készül.¹⁰⁰ Ezzel csak fel akarták srófolni azt az összeget, amit a Signoria majd „meggyőzésükre” fizetni fog. Kellett egy köztes megoldás, hogy a Liga fejei is megkapják, amit akarnak, és Velence se idegenkedjen, attól, hogy „további előnyöket” jutasson Magyarországnak és urainak. A Signoria sem gondolta komolyan, hogy tartania kell egy magyar támadástól. Az is aggodalomra adott okot, hogy mi lesz,

⁹² DL 39 337., 88 982.; 46 861.

⁹³ Fraknói 1882. 185.; Pálosfalvi 2009. 270.

⁹⁴ C. Tóth 2020. 214.

⁹⁵ Wenzel 1877. 159–160.; Fraknói 1882. 185.; C. Tóth 2020. 214.

⁹⁶ E. Kovács Péter: I dispacci dell’ambasciatore di Venezia Pietro Paulo Pasqualigo dall’Ungheria (1509–1512). In: *Annuario dell’Accademia d’Ungheria in Roma*. A cura di József Pál. Roma, 1997. 183–200., 193.; Lakatos 2010. 32., 37.

⁹⁷ E. Kovács 1997. 187.

⁹⁸ Pasqualigo: 1509. okt. 25.: *Commissiones et relationes venetae*. Tom. I. 1433–1527. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, VI.) Coll. Simeon Ljubić. Zagrabiae 1876. 108.; Pálosfalvi 2009. 271–272. 276.

⁹⁹ Pálosfalvi 2009. 275.; C. Tóth 2020. 214.

¹⁰⁰ Ljubić 1876. 111.

ha a következő évben lejáró fegyverszünetet a török nem kívánja meghosszabbítani. Bajazid szultán is tisztában volt azzal, hogy egy dalmáciai területszerzés olyannyira felborítaná a status quo-t, hogy azt ő sem nézhetné tétlenül, hiszen az ő boszniai pozíciói is meggyengülnének. Nem lehetett tudni, az idősödő és fiai belharca miatt meggyengült szultán meddig képes ellenállni a portai háborús párt nyomásának. Both András „akciója”, majd a Miksa vagy Velence zsoldjába álló délvidéki urak meggyengítették a központi hatalom befolyását a horvát-szlavón térség felett. Így senki nem mert volna egy dalmát háborúra vállalkozni. A Liga közelgő bukása miatt a kérdés már az lesz, meg tudják-e őrizni a velencei szövetséget. A hónapokig váratott Pasqualigót egyszerre csak bebocsátották, sőt, Ulászló még követet is szándékozott küldeni Velencébe, hogy szabadkozzon amiatt, hogy Both András károkat okozott.¹⁰¹

1510 januárjában a császár és a Signoria megbízottai tárgyalásokat kezdtek. A Köztársaság újfent felajánlotta, hogy segédkezik Milánó elfoglalásában, ha felbontja egyezségét XII. Lajossal.¹⁰² A császár ugyan még nem kötelezte el magát, de Franciaország számára a magyar király felértékelődött. XII. Lajos okkal tarthatott attól, szövetségesei egyedül hagyják. Velence már arra készült, hogy ha VIII. Henrik, Miksa és Aragóniai Ferdinánd között egyezség jön létre, ő is csatlakozik ahhoz.¹⁰³ A pápa is tárgyalásokat kezdett a Köztársasággal. A felek kibékítésében Anglia is szerepet játszott.¹⁰⁴ 1510 januárjában Bainbridge bíboros már egy Velencét támogató szövetségbe való belépésről tárgyalt II. Gyulával.¹⁰⁵ VIII. Henrik arra kérte, járjon közben egy Habsburg-velencei békéért is.¹⁰⁶ 1510-ben Tatán a császári követek már bizonyára tudnak egy ilyen lehetőségről is, s nem mindenben ligabeli szövetségeseik, a franciák kedve szerint cselekszenek. II. Gyula 1510 februárjában feloldotta Velencét a pápai átok alól, majd létrehozta a Szent Ligát Franciaország ellenében, s márciusban már hadat is indított korábbi szövetségesei ellen. A katonai helyzet Gyulát igazolta, hiszen Miksa nem volt képes katonailag segíteni XII. Lajost, hiszen a márciusi augsburgi birodalmi gyűlés nem volt hajlandó elégséges sereg kiállítását vállalni.¹⁰⁷ Nyilvánvalóvá vált, hogy ez már nem egy kiátkozott állam elleni háború. Mi több, zsinatot hívott össze XII. Lajossal szemben, majd szervezni kezdte a katonai akciót az itáliai francia

¹⁰¹ Ljubić 1876. 120.; Pálosfalvi 2009. 279.; Lakatos 2010. 37.

¹⁰² Cal. Ven. I. n. 923.; 928.; II. n. 28.; LP I/1. n. 319., 323.

¹⁰³ Cal. Ven. II. n. 29–30.; LP I/1. n. 320.

¹⁰⁴ Cal. Ven. II. n. 39.

¹⁰⁵ Cal. Ven. II. 33.; LP I/1. n. 330.

¹⁰⁶ *State Papers published under the authority of his Majesty's Commission: King Henry the Eighth.* I–XI. London, 1831–52. [a továbbiakban SP] VI. 173.

¹⁰⁷ Wiesflecker 1971–1986. IV. 69–70.; Lakatos 2010. 33.

erők ellen, Velence támogatásával. A francia király erre ellenzsinatot hívott össze Pisába, s nem tett le Magyarországot kegyének megnyeréséről.

A pápa az új koalícióban már a franciák megtámadására áhítózó Henrikre is számított.¹⁰⁸ A király már rögtön a pápai-velencei kiegyezés után kijelentette, kész a szövetségre Velencével.¹⁰⁹ Három héttel ezt követően viszont mégis megállapodott a franciákkal. Ennek az oka az lehetett, hogy 1510 tavaszán a pápa átállása ellenére sem változott meg az itáliai hadszíntéren a patthelyzet, a franciák és a császáriak sem tudtak újabb offenzívát indítani.¹¹⁰ Velence sem tudta az előző év sikereit megismételni. Kötöttek ugyan egy angol-velencei egyezményt, de ez még nem jelentett katonai kötelezettségvállalást.¹¹¹ (Döntő elmozdulást csak az hoz majd 1511 májusától, amikor a pápa és a velenceiek bevonják a svájciakat a franciák ellenében.¹¹²) A franciák helyzete a fronton, Miksa tehetetlensége miatt is, egyre kritikusabb lett. Anglia az állóháború mellett nem kívánt tevékenyen csatlakozni a konfliktushoz, így kapóra jött, hogy a Valois-k kezdeményezésére márciusban „baráti egyezményt” kötöttek,¹¹³ igaz, a spanyol követ úgy látta, magának a királynak nem fűlt hozzá a foga.¹¹⁴ A franciák a bretagne-i háború óta járó kárpótlás soron következő részletét is kifizették.¹¹⁵ A francia király addig nem akart új hadjáratot indítani Itáliában, amíg meg nem egyezik Angliával.¹¹⁶ Amíg újra nem indultak meg a francia seregek, Henrik sem akart lépni, vagy, a jó realitásérzékkel megáldott Wolsey le tudta erről beszélni. Az francia-angol egyezmény azonban jóformán csak a kárpótlásról szólt, szó sem esett a Ligáról vagy Velencéről. Sőt, csupán egy évre kötötték, így valójában inkább a kivárást szolgálta. Magyarország viszont mind a két fél részéről kezességet vállalt a békéért, s mind Anglia, mind Franciaország szövetségeseiként belefoglalták a szerződésbe. A velenceiek viszont megrémültek, a Signoria kijelentette, ha Anglia nem ad segítséget, minden remény elveszett. Ekkor értékelődött fel igazán Magyarország.

¹⁰⁸ Cal. Ven. II. n. 56.

¹⁰⁹ Cal. Ven. II. n. 39

¹¹⁰ Wiesflecker 1971–1986. IV. 71–72.

¹¹¹ Le Glay, Correspondance, I. n. 238. p. 316.

¹¹² Cal. Ven. II. n. 157., 161., 169.; Wiesflecker 1971–1986. IV. 73.

¹¹³ TNA E 30/722; 724.; Foedera, XIII. 270.; CSP Spain, II. n. 36.

¹¹⁴ CSP Spain, II. n. 44.; LP I/1. n. 476.

¹¹⁵ BL Add. MS 48002 (Yelverton MS 3) 4. f. 57–64b., 69–79b.; 48003 (Yelverton 4) 1. f. 2–12b.; Foedera, XIII. 277., 280., 286., 287.

¹¹⁶ BL Cotton MS Galba B. III f. 4.; LP I/1. n. 325.

Ezidőtájt, áprilisban kapott bebocsátást Magyarországra Pasqualigo.¹¹⁷ Elképzelhető, ennek az is volt az oka, hogy a politikai helyzetben változás állt be, a konfliktusban álló felek úgy tudták, Anglia letett Velence támogatásáról, és Franciaország mellé állt. Továbbá, a birodalmi gyűlés megszavazta egy 10 ezer fős haderő felállítását és 500 ezer rajnai forint segélyt a császár következő hadjáratára.¹¹⁸ Velence számára az egyedüli menetséget Magyarország jelenthette, s a királyságnak, ha nem akarta, hogy a Serenissima térdre kényszerüljön, végre fogadnia kellett a követet. A Signoria nem mondott le Angliáról sem, s áprilisban sietett tudatni Henrikkel, hogy „a Liga követet küld Magyarország királyához, hogy csatlakozásra bírja”, Dalmáciát kínálva cserébe. Mielőtt az újabb hadjáratra elszánta volna magát, XII. Lajos is egy *újabb* követet küldött, „azon kívül, aki már ott van”. (E szerint egy francia követ már a Tatára igyekvő Ludovicus Helianus előtt is Magyarországon tartózkodott, akiről mindezidáig nem tudtunk semmit.) A pápa egy kirohanást intézett Magyarország ellen, mondván, ha a Liga köveivel egyezkednek, s nem segítik Velencét, akkor „tőlem sem segélyt, sem katonát nem kapnak”. Ugyanakkor a színpalak mögött már azt mondta a római követnek, hogy reméli, a Signoria meg tud egyezni Magyarországgal, és segítséget is kap tőle. A pápa így lényegében tudatta VIII. Henrikkel, bízik abban, hogy Magyarország is a Szentszék és Velence oldalára áll.¹¹⁹ Velence és II. Gyula is „megnyugodott” ugyanis, miután látták az angol-francia szerződés semmitmondó cikkelyei nem sértik Velence érdekeit. Nem volt kétséges, Anglia nem a franciák szekerét tolja. Az angoloknak csupán egy okuk volt, hogy időlegesen kiegyezzenek: a pénz. Csak a Titkos Tanács tagjainak a megvesztegetésére 50 ezer dukátot költött XII. Lajos.¹²⁰ A szerződés Anglia gazdasági érdekeit szolgálta, a tengeri kereskedelem szabadságát teremtette meg. Genova, Firenze, Velence újra szabadon hajózhattak Anglia és Németalföld felé. Még Velencét is kedvezően érintette, hiszen a veszteglő gályák kifuthattak Angliából.¹²¹ Néhány héttel a szerződés után VIII. Henrik már el is mismásolta azt, mondván, nem ratifikálhatja, mert még nincs 21 éves.¹²² Sőt, azt is állította, a franciák megtévesztették, mert megígérték, a Liga harcaiban Velence ellen nem vesznek részt, csak segéderőket küldenek Miksának.¹²³ Anglia gyorsan kihátrált az egyezményből, május végén, júniusban már a franciák is tisztában voltak azzal, Henrik újfent a pápai-velen-

¹¹⁷ Lakatos 2010. 32.

¹¹⁸ Wiesflecker 1971–1986. IV. 69–70.

¹¹⁹ Sanuto, X. 115.; Cal. Ven. II. n. 56.

¹²⁰ Cal. Ven. II. n. 57., 59., 60., 61.

¹²¹ Cal. Ven. II. n. 63.; LP I/1. n. 434.

¹²² Cal. Ven. II. n. 61., 67.

¹²³ Cal. Ven. II. n. 67.

cei szövetség mögött áll.¹²⁴ Mi több, immár kézzelfogható módon is támogatta a Köztársaságot, 150 ezer dukáttal.¹²⁵ Velence, a jó híreknek is köszönhetően – Pasqualigo sem jelentett még olyat, hogy Magyarországon veszve lenne a helyzet, és Dalmácia ellen készülének – újra erőre kapott, megerősítette Padova és Treviso védelmét, s arra készült, hogy Genovában egy franciaellenes lázadást robbant ki, és seregeket küld a genovaiak városvédelmére.¹²⁶ Ezért a Tatára igyekvő francia követ is tudhatta, mekkora értéke lehet Magyarországnak a Cambrai-i Ligához való csatlakozásának. Velence az itáliai fronton erősödött, a dicső francia seregeknek nyoma sem volt, a pápa folyamatosan fogadta fel a svájciakat. A Liga követeinek mindennél fontosabb lett Magyarország magatartása. A Serenissima azonban nem dőlhetett hátra, hiszen időközben a franciák bevették Legnanót, tehát nem hagyhatta figyelmen kívül, hogy Magyarország beáll-e a Ligába. Követe azon dolgozott, hogy ezt meghiúsítsa.¹²⁷

A velencei követekek mindent megtettek, hogy Anglia királyának figyelmét felhívják arra, mit tesz Magyarország. 1510 áprilisában és májusában maga Henrik is érdeklődött arról, hogyan viszonyul Velence Magyarországhoz. Andrea Badoer több alkalommal is azt válaszolta, hogy a magyar király a Signoria „barátja”, és küldött is követet Velencébe.¹²⁸ Nem tudjuk, milyen követségről lehet szó, de június 4-én a londoni velencei követ már ismerte azt a jelentést, amit a magyarországi követ, Pasqualigo május 17-én küldött. (Ebben sincs szó ugyan a Köztársasághoz küldendő magyar követről, lehet, erről Badoer máshonnan értesült.) Pasqualigo arról ír, hogy az esztergomi érsek nehéz helyzetben van, mert úgy értesült – Helianus francia követ Ulászlónak küldött leveléből –, hogy Franciaország szövetséget kötött Angliával, és egy titkos ligához is csatlakozott Velence ellen, amelynek a pápa és a császár is a tagja, s a céljuk az, hogy elpusztítsák a Köztársaságot.¹²⁹ A francia követ szorgalmazta, hogy Magyarország támadja meg Dalmáciát. Lehetséges, hogy Bakóchoz még nem értek el hírek az angol-francia egyezmény valódi tartalmáról, ezért hihette, hogy Anglia francia szövetsége a

¹²⁴ Cal. Ven. II. n. 68–69., 79.

¹²⁵ Cal. Ven. II. n. 86.

¹²⁶ Cal. Ven. II. n. 71.

¹²⁷ Cal. Ven. II. n. 74., 81.

¹²⁸ 1510. ápr. 30.: „il re di Hongaria è amico di la Signoria”: Sanuto, X. 458.; Cal. Ven. II. n. 66.; máj. 15.: „[...] andò dal re et li disse questo, qual dimandò come steva la Signoria con il Re di Hongaria; rispose e compare di la Signoria et a manda uno suo orator a Veniexia”: Sanuto, X. 412.; Cal. Ven. II. n. 64.

¹²⁹ „Poi disse di vna lettera li a scritto il Re di Franza a quel Re, e come manda vno suo orator [...] Eliano [...], e dila pace a fato con il Re di Ingaltera, e secreta liga, et il Papa, e Imperador, et Spagna e vniti con lui a minar Venitiani e reintegrar lo Imperator di quanto li tocha dil stato teniua diti Venetiani.”: Sanuto, X. 504.; LP I/1. n. 463.

Signoria ellen szóló volt. A Tatára érkező francia követ tudhatta ugyan, hogy Henrik ki akar hátrálni a Valois-kkal kötött szerződésből, de így akarhatta a magyarokat jobb belátásra bírni.¹³⁰ A császár április 25-én – a tatai gyűlésre indított küldöttséget megelőzően – írott levele azzal kecsegtetett, hogy Velence önként hajlandó lesz Dalmáciát átadni, ha Magyarország csatlakozik a Ligához.¹³¹ Ha nem foglalja el, akkor fennáll a veszélye, hogy a török hódítja meg. Ezt vette azután át a hazai Habsburg-párt is.¹³² A szentszéki követ, Achille Grassi bíboros legátus, Città di Castello püspöke azzal kívánt a magyarokra hatni, hogy a pápa bírja Anglia, Spanyolország, a Birodalom és Portugália uralkodói ígérését, hogy részt vesznek egy keresztes háborúban, ami azonban a franciák miatt késedelmet szenved.¹³³

Május 24-én VIII. Henrik már kifejezetten franciaellenes élel kötött szövetséget Aragóniával.¹³⁴ Az egyezményt minden bizonnyal a Magyarországra tartó francia követ is ismerte, ezért is ösztökölte a magyar királyt a Ligához való csatlakozásra. Még inkább felértékelődött Magyarország szerepe, ugyanis, ha Anglia tevőlegesen Franciaország ellen fordul, a Valois-eknek is be kell vonniuk az egyetlen szóba jöhető szövetségest, a Jagellókat, hogy be tudják fejezni a háborút Velence ellen. Ha Anglia megindul Franciaország ellen, akkor a franciáknak el kell hagyniuk Itáliát, s egy, a hódításukat a kezükön hagyó szerződés megkötésére is csak akkor van esélyük, ha a magyarok megtámadják Dalmáciát. Ily módon a tatai országgyűlésen is folyamatosan kellett a francia és a német követeknek is tájékozódniuk, mi történik Angliában.

Miksa egyelőre vonakodott megegyezésre jutni Velencével, hiába próbálták jobb belátásra bírni spanyol és angol követek.¹³⁵ A császár, a francia királyhoz hasonlóan abban bízhatott, hogy a mérleg nyelve akkor tolódik el újra a Liga irányába, ha sikerül Magyarországot bevonni. Ulászló szava kétszeresen is nyomott a latban, hiszen cseh választóként a háborúra igen szűkösen pénzt megszavazó Reichstagban is ott ült. Lehetséges, hogy Miksa a birodalmi gyűlés által megszavazott 10 ezres sereggel sokat nem remélhetett Itáliában, így Ulászló szerepvállalásától tette függővé, hogy újra akcióba lépjen az immár a pápa által is támogatott Signoriával szemben.

¹³⁰ Lakatos 2010. 33–34.

¹³¹ Pasqualigo: 1510. máj. 17.: Ljubić 1876. 120.; Lakatos 2011. 223–224.

¹³² Fraknoi 1882. 189., 381.

¹³³ Fraknoi Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal*. I–III. Bp., 1901–1903. II. 370.; Antonín Kalous: *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku*. Brno, 2010. 366–368.

¹³⁴ TNA E 30/732.; CSP Spain, II. n. 39., 40.

¹³⁵ BL Cotton MS Galba B. III f. 6.; Cal. Ven. II. n. 45.

A Signoria ágensei folyamatosan tájékoztatták VIII. Henriket, hogy a Liga hogyan akarja Ulászlót is Velence ellen fordítani. Ha Magyarország Dalmáciában hadba lép, a Serenissimát kivéreztetetik, a Valois-k hatalma csak tovább nő, s VIII. Henrik lemondhat arról, hogy hadat vezet a franciák ellen. XII. Lajosnak az állóháború elhúzódása ellenére is volt még ereje, 1510 májusában új sereggel tért vissza, s immár Firenze is az oldalán harcolt.¹³⁶ „Saját” zsinatával, „saját” kardinálisok kinevezésével akarta letaszítani a pápát. Ehhez meg kívánta nyerni a császárt: azt ígérte, segédkezik abban, hogy megkoronáztathassa magát Rómában. A szentszéki haderő nem volt képes ellenállni, II. Gyula fegyverszünetet kötött Lajossal.¹³⁷ A helyzet kulcsa Magyarország kezében volt: ha nem lépnek be a Cambrai-i Ligába, a francia offenzíva megáll, s Velence és Róma is megmenekül. Magyarországon a Kúria követe mindent megtett, hogy Velence oldalán tartsa Magyarországot. A magyar vezetésnek Firenzével is számolnia kellett, ami már 1511-ben megkörnyékezte az oszmánokat, hogy szálljanak hadba Velence ellen. Fennállt a veszély, hogy Velence lekötöttségének a török fogja a hasznát, s így vagy úgy Magyarország pedig a kárát látni.¹³⁸

Az angol király már arról beszélt, hogy Franciaország „romlásba taszítja a kereszténységet”.¹³⁹ Az angol diplomácia folyamatosan aztért dolgozott, hogy Miksát arra bírja, egyezzen ki Velencével és a pápával. Egy angol követ is indult Miksához 1510. május 29-én, azzal a céllal, hogy eltántorítsák a további háborútól, és Magyarország bevonásától.¹⁴⁰ Miksának egyre sürgősebb lett Ulászló bevonása, mert időközben újfent szembekerült a pápával, sőt, a Birodalmon belül sem állt jól a szénája, mert két választó – a szász herceg és a kölni érsek – is a Szentszék oldalára állt vele szemben.¹⁴¹

A TATAI ORSZÁGGYŰLÉS

1510. március 12-re országgyűlést hívtak össze Esztergomba.¹⁴² A király ugyan csak március végére érkezett meg,¹⁴³ s máris császári követeket – előbb Leonhard zum von Frauenberg, Haag grófját és Johann Mrakes von Noskaut, majd Cuspini-

¹³⁶ CSP Spain, II. n. 47., 48.

¹³⁷ CSP Spain, II. n. 50.

¹³⁸ Cal. Ven. II. n. 100.

¹³⁹ „E à mandato a protestar a Franza ch'è ruina di la cristianità.”: Sanuto, X. 458.; Cal. Ven. II. n. 66.

¹⁴⁰ CSP Spain, II. n. 46.

¹⁴¹ Wiesflecker 1971–1986. IV. 266.; Lakatos 2010. 36.

¹⁴² C. Tóth 2010. 11., 14.

¹⁴³ C. Tóth 2020. 214.

anust – fogadhatott, akik a Velence elleni háború megkezdésére buzdítottak.¹⁴⁴ A Szentszék egy keresztes felhívást hirdtetett ki, ami burkoltan magában foglalta, hogy Magyarország a másik törökellenes hatalommal, Velencével nem kerülhet konfliktusba.¹⁴⁵ Mivel április elején török követek is érkeztek Budára, hogy az évben lejáró fegyverszünetet meghosszabbítsák, a Liga ügye háttérbe szorult, s azt a következő, június 24-ére halasztott gyűlésen tervezték megvitatni.¹⁴⁶ Az oszmánokkal csak egy évig hosszabbították meg a fegyverszünetet.¹⁴⁷ A török veszélye a „levegőben volt”. Éppen ezért sor kerülhetett arra, hogy már az újabb országgyűlés előtt, május derekán fogadják Pasqualigót.¹⁴⁸

A következő napok tárgyalásait részletesen elemezte Pasqualigo követjelentései alapján Lakatos Bálint.¹⁴⁹ A Cambrai-i Ligának az egyetlen értékelhető siker, Vicenza bevétele ellenére sem volt túl sok öröme oka, így Magyarországra nagyobb szükség volt, mint valaha. A birodalmi és francia követek folytonosan győzködtek Ulászlót – de meg kellett mérkőzniük az Anglia és Aragónia támogatásával érvelő pápai és velencei követtel is. Aragóniai Ferdinánd levelet is küldött Ulászlónak az új, pápai-velencei ligát támogatandó.¹⁵⁰ Fögel és Fraknoi szerint megfordultak itt angol követek is.¹⁵¹ Ennek bizonyítékát nem találtunk, de tagadhatatlan, hogy mind a két fél azzal akart nyomást gyakorolni Ulászlóra, hogy azt hangoztatták, az ő oldalukon áll Anglia királya, így VIII. Henrik neve gyakorta elhangozhatott Tatán. A császári követ azt írta a pápának a tatai gyűlés után, hogy Magyarország mellett Anglia is benne van immár a Cambrai-i Ligában.¹⁵² Ehhez a csúsztatáshoz hasonló nemtelen eszközöket a francia követ is bevetett. Nemcsak május eleji levelében, hanem megérkezte után személyesen is terjesztette, hogy Franciaország, Anglia, Spanyolország, a Szentszék, Firenze is a Velence-ellenes ligához csatlakozott.¹⁵³ Helianus még egy, a magyarok segítségére küldendő

¹⁴⁴ Kubinyi 1996. 124.; Lakatos 2011. 226.; Hans Ankwicz-Kleehoven: *Der Wiener Humanist Johannes Cuspinian. Gelehrter und Diplomat zur Zeit Kaiser Maximilians I.* Graz–Köln, 1959. 48–49.

¹⁴⁵ Wenzel 1877. II. 166.; Lakatos 2010. 36.

¹⁴⁶ C. Tóth 2010. 14–15.

¹⁴⁷ Fodor Pál–Dávid Géza 1994. 199.

¹⁴⁸ Lakatos 2010. 37.

¹⁴⁹ Lakatos 2010. 40–43.

¹⁵⁰ Wenzel 1877. 181.

¹⁵¹ Fögel József: *II. Ulászló udvartartása (1490–1516)*. Bp., 1913. 106.; Fraknoi 1882. 177. Angol követek Ulászló korában: Benisch Arthur: *Marino Sanuto „Diarii”-jének magyar művelődéstörténeti vonatkozásai*. Bp., 1903. 85.

¹⁵² Wenzel 1877. 207.

¹⁵³ „Poi disse di vna lettera li a scritto il Re di Franza a quel Re [...] e dila pace a fato con il Re di Ingaltera [...] a minar Venitiani.”: Sanuto, X. 504.; LP I/1. n. 463.

flottáról sem áttalott ígéretet tenni.¹⁵⁴ A „tervek” szerint a Liga 34 gályát állít ki őszig, amiből hatot az angol király fog kiállítani.¹⁵⁵ Maga VIII. Henrik lepődött volna meg ezen a legjobban, ha hallotta volna. Ott volt azonban Bakóc, a velencei és a pápai követ, akik ennek az ellenkezőjét bizonygatták. Maga a király igen epés megjegyzéssel utasította el a „fatuus” francia vádaskodásait.¹⁵⁶ Helianus egy hírhedt „filippikát” is előadott, amelyben „bestiáknak és csőcseléknek” nevezte a velenceieket.¹⁵⁷ Azzal áltatta a királyt, hogy XII. Lajos addig nem hagyja abba a háborút, amíg Dalmáciát el nem vették Velencétől.¹⁵⁸

Még inkább elbizonytalanította a francia és a három birodalmi követet egy másik pápai követ, a korbáviai (modrusi) püspök (Simon de Begno/a vagy Begnius, eredeti nevén Šimun Kožičić Benja) – megalapozatlan – híre, hogy a pápa kész tárgyalni arról, hogy Dalmáciát Ulászló rendelkezésére bocsássák.¹⁵⁹ Ez zavart okozott, mivel ezt úgy értelmezték, hogy II. Gyula vagyis nem támogatja Velencét, amivel Grassi legátus sem értett egyet. (Pasqualigo jelentése alapján a Signoria be is panaszolta a hatáskörét túllépő püspököt Rómában.)¹⁶⁰ A Liga ehhez képest annyit ajánlott, hogy fegyverrel szerezhetik meg Dalmáciát.

A magyar kormányzat vezetői nem utasították el a velencei ajánlatot, de azt, hogy melyik „párt” kerekedik felül, nem lehetett tudni. Szatmárral szemben végül Bakócnak sikerült kivívnia, hogy a végén a Köztársaságnak és a pápának kedvező döntés szülessen. A meghirdetendő keresztes háborút használta fel, hogy meggyőzze az urakat a béke fenntartásának szükségességéről. Nem akarván a másik oldal felhívását visszautasítani, az az indítványt tette, hogy indítsanak követeket a pápához, a német, francia és spanyol uralkodókhoz, mivel követeik nem rendelkeznek megfelelő jogosítványokkal, hogy ilyen horderejű kérdésben döntsenek. A magyar csűrés-csavarás elbizonytalanította a franciákat és a németeket.¹⁶¹

¹⁵⁴ E. Kovács 2008. 177.

¹⁵⁵ Lakatos 2010. 44.; Pasqualigo: júl. 2-i 2. jelentésének Ljubić általi kiadásában az Anglia általi hozzájárulás nem szerepel. Ljubić 1876. 121.

¹⁵⁶ Pasqualigo: jún. 26.: E. Kovács 2008. 178.

¹⁵⁷ Pasqualigo: jún. 25–26.: Lakatos 2011. 227.; E. Kovács 2008. 177.

¹⁵⁸ Lakatos 2010. 45.; Fraknoi 1882. 373. Hasonló stílusban fogant a birodalmi gyűlésen 1510-ben mondott beszéde. Kubinyi 1996. 124.; Röpiratként megjelent: *De bello suscipiendo adversus Venetianos et Turcas oratio* [...]. Augusta Vindelicorum 1510. OSzK Röplapok 14.

¹⁵⁹ Sanuto, X. 851.; Kalous 2010. 368.; Hans Ankwicz-Kleehoven: *Das Tagebuch Cuspinians. Nach dem Original herausgegeben und mit Erläuterungen versehen. = Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1909. 280–326. 304.

¹⁶⁰ Pasqualigo: júl. 10-i 4. jelentése: Wenzel 1877. 202.; Lakatos 2010. 49.; Kubinyi 1996. 124.

¹⁶¹ Lakatos 2011. 228.

Egyelőre „hivatalosan” a Liga álláspontja győzedelmeskedett, hiszen július elején határozatot fogadtak el, hogy hadat indítanak Velence ellen. A követeknek ennek megerősítéséhez újabb megbízólevelekre volt szükségük, de ennek megérkeztét az országgyűlés már nem várta meg. Bakóc nyíltan ki is jelentette, a határozat csak formális. A resolutio – amelyben Kosáry szerint ugyan az volt, hogy 6000 embert állítanak ki, valójában azonban ezt csak a fent említett, korábbi országos gyűlési határozatban találjuk, a király által kiadottban nem¹⁶² – a királyt nem kötelezte semmire.¹⁶³ Ulászló maga is Bakóc és Velence felé hajlott, s úgy nyilatkozott, a Velencétől kapott előnyöket nem kellene feláldozni. A velencei követ azzal is érvelt, hogy kívánatos-e a francia terjeszkedés Itáliában – ami a magyar udvar Velence-ellenes tagjaira is hatással lehetett, hiszen a Habsburgok sem kívánták, hogy túlságosan erőre kapjanak a Valois-k. Ulászló nem akart belebonyolódni egy háborúba. Dalmácia visszaszerzése számára nem volt elsődleges, mi több, ahogy – az udvarral együtt maradó – Pasqualigo megjegyezte, hat hónapig sem tudta volna azt megtartani.¹⁶⁴ Ulászló egy dolgot remélt, hogy Velence továbbra is folyósítja a segélypénzeket.¹⁶⁵ Velence korábban is lebegtette azt, hogy szívesen kötne szorosabb szövetséget. A magyar fél is tisztában volt azzal, lehet még pénzt kisajtolni a Köztársaságból.¹⁶⁶

Elvileg, „hivatalosan” Magyarország szövetségre kellett lépjen a Cambrai-i Liga tagjaival, ezért követeket küldtek Miksához, Franciaországba és a Szent-székhez. A Valois-khoz indított követet azonban már két héttel később visszahívták.¹⁶⁷ Ulászló viszont nem küldött újabbat, s nem úgy tűnt, mintha nagyon akarózna XII. Lajossal szerződést kötni. Rómába sem indult el a kijelölt követ.¹⁶⁸ A császárhoz delegált követek elindultak ugyan, de már október elején született egy újabb határozat, egy „pótutasítás” (az ún. „nyitrai levél”), amely az ő követségüket visszahívta és épp ellenkezőleg, az egyezmény megkötését nem engedélyezte. Ez azonban nem érkezett hozzájuk időben, így végül is aláírtak

¹⁶² Pasqualigo július 15-én szól 4000 gyalogosról és 2000 lovasról: E. Kovács 2008. 178.; Uő. 1997. 193.

¹⁶³ Kosáry Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Bp., 1978. 99. Igaz, adatát az eredeti – Haus, Hof-, und Staatsarchiv Reichskanzlei, Maximiliana 39 (alt 32b) I/10. f. 22v. – nem alapozza meg, legfeljebb azt, hogy a király háború indítását vállalja: Lakatos 2011. 230. 54. j.

¹⁶⁴ Fraknoi 1882. 367–368.

¹⁶⁵ Lakatos 2011. 231.

¹⁶⁶ Fraknoi 1901–1903. II. 378.

¹⁶⁷ Sanuto, XI. 148.; Lakatos 2020. 158. sz.

¹⁶⁸ Fraknoi 1882. 721.

egy egyezményt Konstanzban.¹⁶⁹ Maga II. Ulászló azonban soha nem ratifikálta azt.¹⁷⁰

Felmerül a kérdés, mennyire vette komolyan a Liga Magyarország részvállalását? Az egyezmény ugyan rögzítette, hogy Magyarország 1511. április 1-én megtámadja Velencét, de kevésbé volt valószínű, hogy ez meg is valósul. Arra, hogy Ulászló ki akar hátrálni a szerződésből, Miksa nagyon gyorsan rájött, a hadakozással elfoglalt XII. Lajos talán kevésbé gyorsan. A velenceiek, Aragónia és a pápa is tisztában volt azzal, hogy kevés az esélye bármilyen Dalmácia-ellenes vállalkozásnak. A politikai élet főszereplői úgymond elkönnyvelték, hogy a Liga ugyan névleg maga mellé vonta Magyarországot, de a Jagelló király Velencét nem fogja megtámadni. A Liga nem számíthatott újabb szövetségesekre, s a pápai, angol és aragón erők jövőendő szerepvállalásával csak idő kérdése volt, mikor vethetik vissza az egyedül maradt franciákat. A pápa már a tatai gyűlés idején felújította tárgyalásait az aragón és az angol királlyal. Felszólította Henriket egy Franciaország elleni háborúra és megerősítette Ferdinándot a Nápoly hűbérében.¹⁷¹ A magyar kormányzat mindenesetre a Habsburgok felé sem zárkózott el, inkább lavírozott a Köztársaság és a császár között. A Valois-któl azonban markánsan elfordult – a Köztársaság követe folytonosan ágált ellenük, mondván, „soha Magyarországra Franciaországból nem háramlott előny”.¹⁷² Augusztus-szeptember folyamán egyre inkább kézzelfogható volt, az ország semmi esetre sem kíván háborút. Korbáviai (Torquatus) János, majdani vicebán, akit a dalmáciai hadjárat egyik vezérévé jelöltek ki, kijelentette, a tisztet nem fogadja el, és híven ragaszkodik a Köztársasághoz.¹⁷³ A törökkel megkötött béke ellenére nem szűntek meg a határszéli portyák.¹⁷⁴ A kormányzat „értett” mindebből, és ezért sem adhatta fel velencei kapcsolatát.

Már a tatai találkozót megelőzően a császár nyilatkozataiból ki lehetett olvasni, hogy egyre távolodik a Ligától, és örömet megegyezne a pápával és az angolokkal, szinte be sem várva, mi lesz Magyarország válasza. A Tudor követ állandóan azt sugdosta a fülébe, hogy egyezzen ki Velencével, s akkor Aragónia

¹⁶⁹ 1510. okt. 1.: DF 287 415.; Pasqualigo: szept. 20.: Fraknoi 1882. 714., 719.; Lakatos 2020. 110. sz.; Lakatos 2019. 614.

¹⁷⁰ A császártól való távolodást szolgálhatta a bajor kapcsolat: követ indult IV. Vilmos bajor herceghez, hogy tárgyaljon Ulászló leánytestvérének házasságáról. Péterfi Bence: A Magyar Királyság és a Bajor Hercegség diplomáciai-politikai kapcsolatai a 15–16. században. Hungarikakutatások a müncheni levél- és kéziratárakban. = *Világtörténet*, 2015. 113–144. 126.; Lakatos 2020. 108., 113. sz.

¹⁷¹ Pasqualigo: 1510. júl. 19., 22., 26.: Fraknoi 1882. 712.; Ljubić 1876. 122–123.

¹⁷² Pasqualigo: 1510. szept. 19.: Fraknoi 1882. 717.

¹⁷³ Pasqualigo: 1510. aug. 14.: Fraknoi 1882. 713.; Ljubić 1876. 123.

¹⁷⁴ Ljubić 1876. 125.

és Anglia is támogatja majd unokáját, Károly infánst, hogy a franciáktól viszszerelje Burgundia örökségét.¹⁷⁵ Miksa ősszel tárgyalásokat kezdeményezett, hogy kiegyezzen Angliával.¹⁷⁶

A konstanzi egyezményt Miksa sem vette komolyan. Ezzel párhuzamosan próbálkozott kitörni XII. Lajos nyomása alól. A császár számára egyre kínosabb volt, hogy Itáliában tétlenül kénytelen nézni, ahogyan berendezkednek a franciák, nem elégedve meg Milánó hűbérével. Úgy tűnt, hogy a Magyarország, Aragónia és Anglia által követett út lesz a járható. 1510. novemberében újabb küldöttséget indított Ulászlóhoz – aki időközben már újfent távozott, s Magyarbrodban tartózkodott (1510. nov. 8.–1511. jan. 6.).¹⁷⁷ A császár immár egy Franciaország kizárásával kötendő Velence-ellenes szövetséget javasolt.¹⁷⁸ Mi több, követeinek megbízatása szerint a két uralkodó gyermekei között kötendő házasság ügyében kellett (volna) határozott választ kapniuk.¹⁷⁹ A király nem tért haza, de az év végén a Veszprémben összehívott bárói gyűlés nem támogatta az ajánlatot.¹⁸⁰ A tanácskozás azt tanácsolták Ulászlónak, hogy a házasságkötésről azért folytasson tárgyalásokat. A király azonban a szövetségkötés tárgyában kitért a konkrét válaszadás elől.¹⁸¹

1511 februárjában újabb – elviekben a császár és a francia király által közösen delegált – követ érkezett. A Liga azzal fenyegetett, hogy ha a magyarok nem sietnek Dalmácia elfoglalására, ők fogják megszállni és „Anglia részére adják át”.¹⁸² Nos, ebből a magyar kormányzat sem hihetett el egy szót sem. Fraknói úgy vélte, hogy a franciák Velencét akarták az angol királlyal „ijesztgetni”. A Serenissima naponta akár többször is váltott üzenetet londoni követével, így kevésbé hihető, hogy ilyen tervről ne tudtak volna.

A CAMBRAI-I LIGA HÁBORÚI 1510-1513-BAN

Anglia és Aragónia 1510 novemberében megerősítette katonai szövetségét és a franciák elleni háborúra készült.¹⁸³ VIII. Henrik a pápával már közös, Velencét

¹⁷⁵ CSP Spain, II. n. 51.; LP I/1. n. 557.

¹⁷⁶ Le Glay, Correspondance, I. n. 250., 252., 265.; p. 335., 336–38., 350.

¹⁷⁷ C. Tóth 2020. 217.

¹⁷⁸ Cuspinianus is a követség tagja: Ankwicz-Kleehoven 1909. 305.; Ankwicz-Kleehoven 1959. 52–53.; Fraknói 1882. 724.

¹⁷⁹ C. Tóth 2020. 218.

¹⁸⁰ Pálosfalvi 2009. 281.

¹⁸¹ C. Tóth 2020. 218.

¹⁸² Pasqualigo: 1511. febr. 25., márc. 7.: Fraknói 1882. 794.

¹⁸³ TNA E 30/733., 736., 738.; CSP Spain, II. n. 59., 60., 61.

támogatandó katonai akciókról tárgyalt. Azt tervezte, „az Alpokon túl” támadja meg XII. Lajost.¹⁸⁴ Mi több, Anglia nem csekély pénzzel segítette a Serenissimát, 1510 végén például 100 ezer dukátot küldött.¹⁸⁵ A tervezett, franciaellenes háborúhoz Velence szállított az angoloknak fegyvereket és küldött hajókat a La Manche-csatornán való átkeléshez.¹⁸⁶ 1511 tavaszán Bainbridge bíboros személyesen harcolt a pápai offenzívában.¹⁸⁷ Az év folyamán VIII. Henrik hadjáratának előkészületei ugyan elhúzódtak, de csak azért, mert a király egyre nagyobb szabású akciót akart – személyesen – vezetni.¹⁸⁸ Általános hadbaszállást rendelt el, sorra hajózták be a seregeket.¹⁸⁹ Látható riadalmat váltott ki, amint az angol herold az itáliai francia főhadiszálláson hadat üzent.¹⁹⁰

A császár immár legfeljebb csak formálisan volt a Liga tagja. Formálódott a szövetség Angliával.¹⁹¹ 1511 augusztusában a Signoria úgy látta, hogy Miksára hatottak a pápa, Anglia és Spanyolország tervei, és immár ő is „Itália békéjét” tartotta szem előtt.¹⁹² A franciák ugyan elfoglalták Bolognát, de ez még inkább közelítette egymáshoz a Liga ellenfeleit. A pápa újult erővel sürgette Angliát a hadbalépésre.¹⁹³

Miksa kétségbeesetten keresett kiutat és ismét Magyarországra próbált nyomást gyakorolni. A magyar udvar továbbra is kitérő választ adott a Velence elleni háborút illetően, igaz, megújították az örökösödési szerződést.¹⁹⁴ A császárral ugyan rendeződni látszott a viszony, de ez nem jelentette a Ligához való aktív csatlakozást. A császár 1511 őszén újabb követeket küldött, de a készülőben lévő Franciaország elleni többfrontos háború, amit Ferdinánd, VIII. Henrik, valamint a Velence szövetségében álló svájciak terveztek, teljesen elbizonytalanították, és már azért fordult Magyarországhoz, hátha közvetítésével kiegyezhet a pápával.¹⁹⁵ Időközben Magyarország és Velence között tárgyalásokra került sor, és az év végére a jó viszony helyreállt.¹⁹⁶ Az év elején még a kormányzat ragaszkodott

¹⁸⁴ Cal. Ven. II. n. 90., 110., 113.; LP I/1. n. 617., 812.ii.; II. n. 624.

¹⁸⁵ Sanuto, XIV. 155.; Cal. Ven. II. n. 88.

¹⁸⁶ Cal. Ven. II. n. 132., 146., 960.; LP I/1. n. 757., 1074.

¹⁸⁷ Sanuto, XII. 173.; Cal. Ven. II. n. 104.

¹⁸⁸ Sanuto, XIV. 113.; Cal. Ven. II. n. 125. 139., 140., 145.

¹⁸⁹ Sanuto, XII. 36.; Cal. Ven. II. n. 97., 152.

¹⁹⁰ Cal. Ven. II. n. 149.; LP I/1. n. 1102.

¹⁹¹ Cal. Ven. II. n. 106., 117.; LP I/1. n. 759., 851.

¹⁹² Cal. Ven. II. n. 117.; LP I/1. n. 851.

¹⁹³ Cal. Ven. II. 109.; LP I/1. n. 829.

¹⁹⁴ DL 30 073.

¹⁹⁵ Pálosfalvi 2009. 285.

¹⁹⁶ DF 290 612.

az évdíj felemeléséhez,¹⁹⁷ de mivel a Köztársaság számára egyre kedvezőbbben alakult a katonai helyzet, ezért a Signoria könnyedén vissza tudta verni a követeléseket.¹⁹⁸ Magyarország fegyverszünetet kérve indított követet a Portához, majd – mivel szerencsére még élt II. Bajazid – 1511 szeptemberében újra öt éves békét kötöttek, amelybe Velencét is belefoglalták.¹⁹⁹

A továbbiakban már a pápai-velencei sikerek határozták meg a külpolitikai konstellációt. A velencei sereg átkelt a Pón, Modenánál egyesült a pápai hadsereggel, s a franciák ellen indult. A pápa egyházi átokkal sújtotta a francia királyt a szakadár pisai zsinat összehívása miatt. A magyar kormányzat, jelentős részben Bakóc nyomására eleve nemet mondott a pisai meghívóra.²⁰⁰ II. Gyula is számított Magyarországra, és követet küldött Ulászlóhoz, meghívva képviselőit a *saját* római zsinatára.²⁰¹ A magyar kormányzat követe, Beriszló Péter fehérvári prépost útján kívánta kifejezni a szándékát, hogy támogatja a Szentszékét és Velencét.²⁰² A vezetés számára a Miksával való viszony is fontos volt, ezért a követnek az is a feladata volt, hogy a császárnál is tegyen lépéseket azért, hogy a pápával és Velencével is kibékítse.²⁰³ Ugyanezen munkálkodtak a birodalmi és szentszéki angol követek is.²⁰⁴ Az augusztusában Miksa újfent követet küldött Ulászlóhoz, de már azt kérte, járjon közbe a Kúriában a már általa is illegitimnek tekintett pisai zsinatnak a rómaival való egyesítéséért.²⁰⁵ Beriszlót előbb visszafordították, majd csak ez után indult útnak Rómába, s vitte ezen tárgyalások friss eredményeit.²⁰⁶ Új helyzetet teremtett, hogy az ősszel Bakóc maga is Rómába távozott. Onnan is irányítása alatt tudta tartani a magyar diplomácia bizonyos részét, sőt, élénken, aktívan közrejátszott az európai hatalmi politikában, úgy is, mint önálló, szuverén személyiség.²⁰⁷

¹⁹⁷ Pasqualigo: 1511. márc. 19., máj. 26., jún. 1.: Fraknoi 1882. 796–799.; Ljubić 1876. 125.

¹⁹⁸ Pasqualigo: 1511. jún. 25., júl. 2.: Fraknoi 1882. 799.

¹⁹⁹ Pasqualigo: 1511. szept. 15., okt. 20.: Wenzel 1877. 220.; Ljubić 1876. 126–127.; Fraknoi 1882. 807–808.; Fodor Pál–Dávid Géza 1994. 199.

²⁰⁰ Pasqualigo: 1511. aug. 8., 15.: Fraknoi 1882. 805.

²⁰¹ Pasqualigo: 1511. szept. 7.: Ljubić 1876. 126; Fraknoi 1882. 806.

²⁰² Mon. Vesp. IV. n. 159–160.; Kubinyi 1999. 86.

²⁰³ Pasqualigo szept. 15., 17.: Mon. Vesp. IV. n. 162., 163. Ljubić 1876. 127.; Lakatos 2020. [114.], 117. sz.; Kubinyi: Diplomáciai érintkezések, 125.

²⁰⁴ Cal. Ven. II. n. 184.; LP I/1. n. 1345.

²⁰⁵ Pasqualigo: 1511. aug. 28.: Mon. Vesp. IV. n. 161.; Fraknoi 1882. 808.

²⁰⁶ Pasqualigo: 1511. szept. 24.: Mon. Vesp. IV. n. 167.; Pasqualigo: 1511. dec. 6.: Mon. Vesp. IV. n. 171.; Ljubić 1876. 128.

²⁰⁷ Pasqualigo: aug. 30., szept. 7.: Fraknoi 1882. 805.; Ljubić 1876. 126.; Bakóc nov. 25-i levele Pasqualigóhoz: Mon. Vesp. IV. n. 170.

1511 októberében II. Gyula megkötötte a Szent Ligát Velencével és Aragóniával, amihez utóbb Anglia is csatlakozott.²⁰⁸ A császár nevének a helyét kihagyták. Ulászlót is felszólították a csatlakozásra. A király a pápának írott levelében újfent elítélte a pisai zsinatot.²⁰⁹ A Szentszéknél tárgyaló Beriszló Péter már új megbízászként kapta, hogy a Szent Ligába való belépésről tárgyaljon 1511 decemberében.²¹⁰ Ehhez az ország csatlakozott is. Magyarország számára szabad volt az út a pápai-velencei szövetség felé, oly módon, hogy közben a Habsburgokkal való kapcsolatot sem adták fel. Ebben a konstellációban újra egymás mellé kerültek Magyarország és Anglia érdekei. Franciaország is e két királyság belépésétől tartott leginkább. XII. Lajos úgy fogalmazott, hogy mindent meg kell tenni, ne csatlakozhassanak ehhez a „gonosz, áruló és aljas” ligához.²¹¹ VIII. Henrik ígéretet tett, hogy Szent Liga Bologna elleni hadjáratát sereggel támogatja,²¹² mi több, a pápai erők zsoldjának a felét is állja.²¹³ Az európai porondra újra belépő Tudor Angliának immár volt pénze. 1512-ben Franciaország vereséget szenvedett, XII. Lajos visszavonult.²¹⁴ A császár VIII. Henrik közvetítéséért apellált, hogy kiegyezhessen a pápával is.²¹⁵ Egy, a Habsburg-területeket is érintő török betörés is a Szent Liga irányába mozdította ki.²¹⁶ A konfliktus végső momentuma volt, hogy 1513 júniusában Velence szövetségesei, a svájciak megsemmisítő vereséget mértek a franciákra, és a guinegate-i, ún. „sarkantyúk csatájában” (augusztus 16.) VIII. Henrik erői is fényes diadalt arattak a Valois-k felett. A Valois-k térdre kényszerültek. Ulászló megelégedett azzal, hogy nem kellett belépnie a konfliktusba, szilárd maradt a szövetségé Velencével. Mindazonáltal 1513-ban a pápa és Magyarország is másfelé tekintett: a keresztes háború felé.

Érdekes színfolt két bíboros, Bakóc és Bainbridge ténykedése a konzisztóriumban. Bainbridge franciaellenes magatartása okán könnyen szót értett a Velence-párti magyar bíborossal. Bakóc jelen volt, amikor a pápa elé tárták VIII. Henrik 1512 májusi levelét, amelyben megerősítette a Szentszékkal való szövet-

²⁰⁸ BL Cotton MS Vitellius B. II 13.; Add. 48000 66. f. 596–613b.; Foedera, XIII. 305. 311., 323.; Cal. Ven. II. n. 128., 131., 133.; Pasqualigo: nov. 19.: Mon. Vesp. IV. n. 168.; Ljubić 1876. 128.

²⁰⁹ DL 30 991.; Iványi Béla: Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez a Jagelló-korban. 1–3. közl. = *Történelmi Tár*, 1906/1. 139–151.; 2. 161–197.; 3. 321–367. 2. közl. 189–192.

²¹⁰ Pasqualigo: 1511. dec. 17.: Mon. Vesp. IV. n. 172.

²¹¹ „omni studio laboret, ne Rex Angliae, nec Rex Hungariae [...] ingrediantur hoc foedus tam turpe et perfidum et malum”: Fraknói 1882. 811.

²¹² Foedera, XIII. 341.

²¹³ Sanuto, XIV. 299., XV. 9.; Cal. Ven. II. n. 172., 192.; LP I/1. n. 1223., 1361.

²¹⁴ Cal. Ven. II. n. 165.; 169.; LP I/1. n. 1182.

²¹⁵ Sanuto, XIV. 423–25.; Cal. Ven. II. n. 176., 177., 179.

²¹⁶ TNA SP 1/229 f. 103.; LP I/1. n. 1534.

kezését.²¹⁷ 1512 áprilisában együtt ügyködtek azért, hogy a Szentszék megegyezzen a franciákkal, hogy vonuljanak ki az egyházi állam területéről.²¹⁸ A Köztársaság kettőjüknek köszöni meg, hogy „jó szolgálatot tesznek” számára.²¹⁹

A Cambrai-i Liga időszakában Magyarország és Anglia ugyanazon érdekek mentén politizáltak, az európai konstelláción belül elfoglalt szerepük párhuzamos volt: mondhatni, ők alkották a mérleg nyelvét. A magyar vezetés azonban meg kívánta őrizni a status quo-t, és egyik oldaltól – sem a Habsburgoktól, sem Velencétől, sem a Szentszéktől – sem akart eltávolodni. Fraknói Vilmos szégyenteljes játéknak nevezte, ahogyan a tatai országgyűlés a Liga és Velence között lavírozott.²²⁰ Valóban, szinte annyit tárgyaltak Dalmáciáról, hogy úgy érezhetjük, arról „a gyermekek is fecsegték”, mégsem történt semmi.²²¹ Az ország vezetői a lehetőségekhez mérten megpróbálták Magyarország érdekeit, ha kellett pragmatikusan is, védeni, és megőrizni az ország mozgásterét a hatalmas erővé váló Valois-monarchia, a Habsburgok, a még mindig jelentős tekintéllyel és anyagi erővel bíró Velence és a szisztematikus hódítás korszakát lassanként megkezdő Oszmán Birodalom között.²²² A Liga a magyar politika irányítói számára nagy kihívást jelentett, de sikerült megoldást találni. Eközben arra is figyelni kellett, a Rózsák Háborúja után az újult erővel „felébredő” Anglia milyen pozíciót foglal el. A Tudor-diplomácia is figyelemmel kísérte, mi történik Magyarországon, és a török határvidékén. Az egyensúly megőrzését szolgálta, hogy Magyarország maradjon meg a velencei szövetségben, ne álljon az önmagában is roppant erős Valois-k mellé.

²¹⁷ „[...] el cardinal de Ystrigonia ha cantala la messa [...] dopo lo facto uno breve de tal tenore, che habiando el Papa ricevuto la volontá del re de Anglia di esser con lui [...] intrato in la liga.”: Sanuto, XIV. 242., Cal. Ven. II. n. 165.

²¹⁸ „[...] il Papa [...] al re di Franza exortandolo a la paxe, [...] il cardinal Ystrigonia hongaro e il cardinal de Ingalterra exortavano il Papa ad acordarsi con Franza”: Sanuto, XIV. 158.

²¹⁹ Cal. Ven. II. n. 207.; LP I/1. n. 1490.

²²⁰ Fraknói 1882. 795.

²²¹ Lakatos 2010. 56.; C. Tóth 2020. 327.

²²² C. Tóth 2010. 9–10.; Györkös 2021. 527.

